



Maanpuolustuskorkeakoulu

Kansalainen turvallisuustoimijana kokonaisturvallisuusajattelussa

Sotatieteiden päivät 25.5.2018

Sotilaspedagogiikan jatko-opiskelija Arttu Kantola, FM



Puolustusvoimat

Försvarsmakten • The Finnish Defence Forces



Maanpuolustuskorkeakoulu

Odotushorisontissa skaalautuva kansallinen turvallisuus, hyvinvointiyhteiskunta ja kansalaisuus kompetenss(e)ina?

Mihin perustuen, kenen toimesta ja miten?



Puolustusvoimat

Försvarsmakten • The Finnish Defence Forces



Hieman lyhyemmällä tähtäimellä...

- Suomi vuonna 2025 on uudistuva, välittävä ja *turvallinen maa*, jossa jokainen meistä voi kokea olevansa tärkeä. [...] Suomessa on *eettisesti kestävä tasapaino yksilön velvoitteiden ja yhteiskunnan vastuiden välillä*. Meillä on vahva yhteenkuuluvuuden tunne. [...] Suomi on avoin ja kansainvälinen, kieliltään ja kulttuuriltaan rikas maa. Suomen kilpailukyky rakentuu korkealle osaamiselle, kestäväälle kehitykselle sekä **ennakkoluulottomalle uudistamiselle** [...] Suomessa kannustetaan uusiutumiseen, luovuuteen ja uteliaisuuteen. [...] *Julkinen valta tekee yhdessä suomalaisten kanssa vaikeitakin ratkaisuja tulevan hyvinvoinnin turvaamiseksi.* (Ratkaisujen Suomi, 2015)



...jotta sitten vuonna 2050

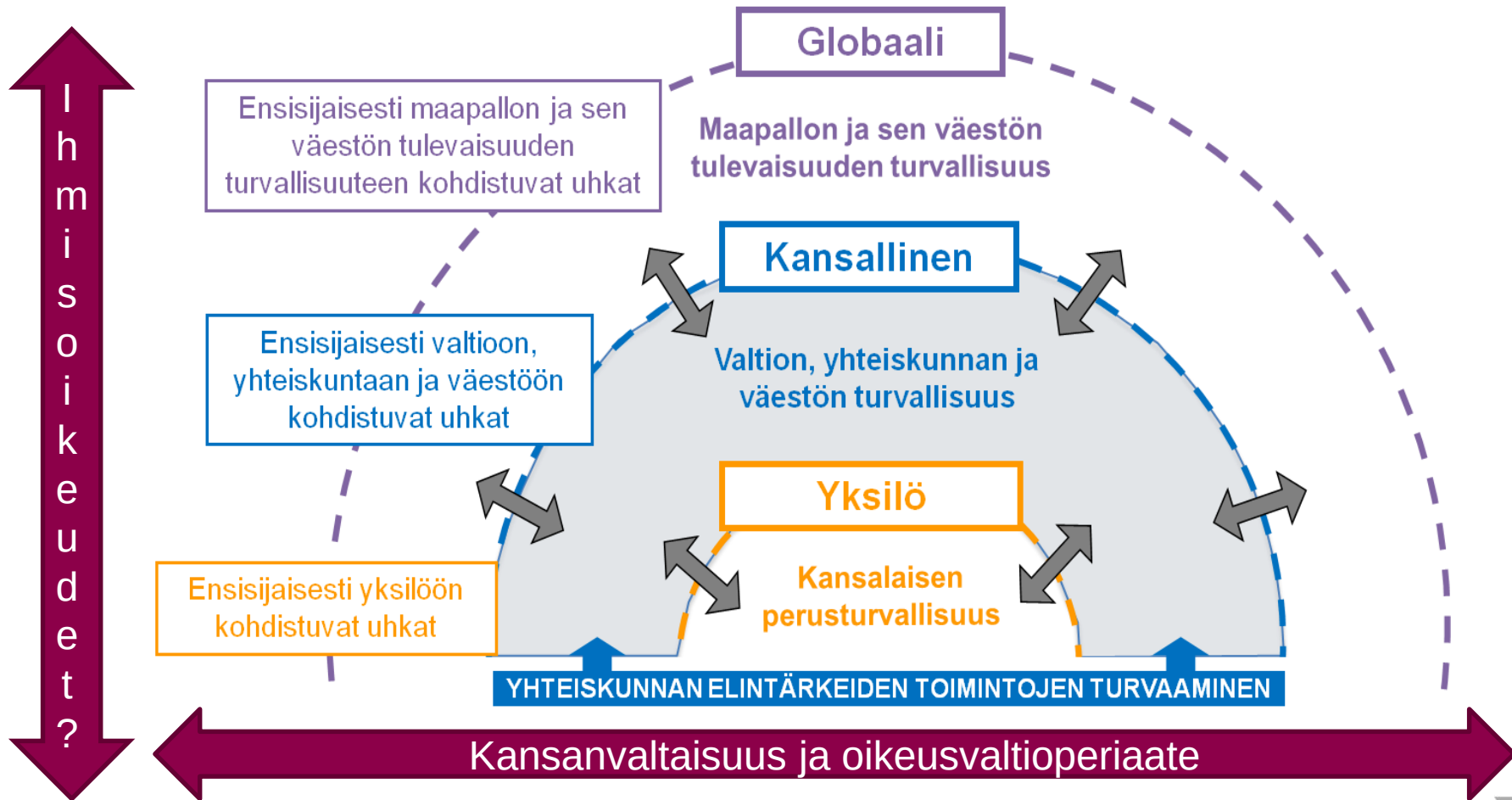
- [...] Suomessa jokainen ihminen on arvokas yhteiskunnan jäsen. Suomi on hyvinvointiyhteiskunta, joka luo perustan ja edellytykset kaikkien kansalaisten, yhteisöjen ja yritysten kestäväälle toiminnalle. Luonnon kantokykyä ei ylitetä ja luonnonvaroja käytetään kestävällä tavalla. Suomi edistää rauhaa, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä tarjoaa käytännöllisiä ja kestäviä ratkaisuja maailman ongelmiin

*Suomi, jonka haluamme 2050 –
Kestävän kehityksen
yhteiskuntasitoumus. (2013)*





Uhkien kohdistuminen sekä turvallisuuden perusta ja tasot



YTS2010





Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate legitimizeettinä

- ihmisarvon loukkaamattomuus,
- edustuksellisen kansanvallan periaatteet,
- valtiollisten tehtävien jako,
- julkisen vallankäytön lainmukaisuus ja muut oikeusvaltioperiaatteet.
- yksilön oikeudet turvataan kaikissa tilanteissa ja viranomaisille taataan riittävät toimivaltuudet.

YTS2017





Maanpuolustusvelvollisuus, asevelvollisuus ja kokonaisturvallisuuden yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako*

- Vastuu kokonaisturvallisuudesta jakaantuu koko yhteiskunnalle – kaikki toimijat mukana = koko yhteiskunnan voimavarojen hyödyntäminen yhteisen turvallisuuden ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi
 - Puolustusvoimien tunnettuus ja vahva mielikuva tärkeänä turvallisuustoimijana voi myös aiheuttaa hämmennystä kansalaisten keskuudessa vaikeammin hahmotettavista ja tuntemattomampien yhteiskunnallisen varautumis- ja toimijaverkostojen kohdalla.
- onko kansalaisen rooli astua esiin vasta äärimmäisen kansallisen hädän edessä?
- Kansalaisen roolia suhteessa yhteiskunnalliseen turvallisuustyönjakoon ja maanpuolustukseen tulisi selkeyttää:
 - a) mihin perustuen turvallisuusuhkiin ja kriiseihin varaudutaan perinteistä valtiollista turvallisuutta haastavan laajan turvallisuuskäsityksen mukaisesti?
 - b) miten uhkiin ja kriiseihin varaudutaan?
 - c) mikä on kansalaisen osa ja rooli varautumisessa?





Kansallinen turvallisuus ja globaali maailma

- Merkitysyhteytemme, keskinäisriippuvuutemme ja vaikutuksemme ovat myös rajojemme ulkopuolella
- Keskeinen kysymys kuuluu, miten glokaali systeeminen ymmärtäminen saataisiin tukemaan kansalaisturvallisuustoimijan maailmankuvan rakentumista, joka "ymmärtää laajoja kansallisia ja kansainvälisiä merkitysyhteyksiä suomalaisen turvallisuuden rakentamiseksi"? (Mäkinen 2016)
- globaali + lokaali (paikallinen) = glokaali
- Suomi ei ole saari, mutta omalla toiminnallamme ja ajattelullamme voimme myös eristää itsemme ja kaventaa maailmankuvamme



Maanpuolustuskorkeakoulu

Turvallisuuden ja toimijakentän laajeneminen – toimijuuden tulevaisuushorisontin ja aikalaiskokemuksen välinen jännite*

YTS 2017 luonnos

Järjestöjen lisäksi aktiivisilla kansalaisilla (ns. neljäs sektori**) on osana kriisinkestävää yhteiskuntaa suuri merkitys. Yksilöt ovat yhä merkittävämpiä turvallisuustoimijoita omissa valinnoissa ja toiminnoissaan, perheen ja lähiyhteisöjensä jäseninä. Yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne muodostavat yhteiskunnan resilienssin, kriisinsietokyvyn perustan.

YTS 2017

Järjestöt kanavoivat, johtavat ja koordinoivat myös järjestöihin kuulumattomien kansalaisten auttamishalun erilaisiin auttamistehtäviin. Järjestöjen lisäksi aktiiviset kansalaiset ovat merkittävä osa kriisinkestävää yhteiskuntaa. Yksilöt ovat yhä tärkeämpiä turvallisuustoimijoita omissa valinnoissaan ja toiminnoissaan, perheen ja lähiyhteisöjensä jäseninä. Yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta vahvistava asenne muodostavat yhteiskunnan resilienssin eli kriisinsietokyvyn perustan.

*Kokkonen 2016; Koselleck 2004

**Ks. IV-sektorista Jalava et. al. 2017





Kansalainen, yhteiskunnan kriisinsietokyky ja resilienssi

- Elintärkeisiin toimintoihin kuuluvan henkisen kriisinkestävyyden merkitys on korostunut yhteiskunnan turvallisuuden kivijalkana (YTS2017,6)
- Yhteiskunnan kunnan kriisinsietokyky viittaa vahvasti sosiaaliseen resilienssiin
- **Sosiaalisen resilienssin** viitekehyksestä tarkasteltuna tunnistettavissa oleva rajapinta on havaittavissa erityisesti **sosiaalisessa kansalaisuudessa** (tulonsiirtojen ohella ennen kaikkea koulutus ja palvelujärjestelmät)





Sosiaalisen resilienssin kapasiteetit

	Selviytymiskyvyt (coping capacities; persistability)	Sopeutumiskyvyt (adaptive capacities; adaptability)	Muuttumiskyvyt (transformative capacities; transformability)
Riskiin reagointi	Reaktiivinen (ex-post)	Ennakoiva (ex-ante)	Ennakoiva (ex-ante)
Ajallinen sovellettavuus	Lyhytaikainen	Pitkäaikainen	Pitkäaikainen
Muutosaste	Matala, status quo	Keskitasoa, vähittäinen muutos	Korkea, radikaali muutos
Seuraukset	Nykyisen hyvinvointi tason palauttaminen	Tulevaisuuden hyvinvoinnin turvaaminen	Vallitsevan ja tulevaisuuden hyvinvoinnin parantaminen

Lähde: Keck & Sakdapolrak (2013); Voss (2008), Lorenz (2010), Obrist et al. (2010a), Béné et al. (2012), Keck (2012)



Sopeutua vai muuttua, mutta "sitä tikulla silmään, joka ei luovuta millään"?

- "The main difference between *transformation* and *adaptation* refers to the **degree of change and the outcome it implies**. *Transformation* is geared towards a radical shift in which the objective is not to secure, but to enhance people's well-being in the face of present and/or future risks. As such it explicitly incorporates topics of progressive change and development. (Keck & Sakdapolrak 2013)
- Transformatiivinen viittaa osallistamis- ja osallistumiskykyihin (Voss 2008; Lorenz 2010), jotka sisältävät ihmisten kyvyn päästä sisään ja tukeutua laajemman sosio-poliittisen kentän pääomiin.
- → osallistuminen päätöksentekoprosesseihin, joilla muokataan rakenteita ja instituutioita, jotka sekä parantavat yksilöllistä hyvinvointia että edistävät yhteiskunnallista kestävyyttä tulevaisuuden kriiseihin.



Nollasummapelistä toiminnalliseen eheyteen

- Edellä kuvatun sosiaalisen resilienssin kapasiteetit, jotka myös yleisemmin kuvastavat resilienssin genealogiaa, eivät ole toisiaan poissulkevia, mutta:
 - missä olosuhteissa ne voisivat vastavuoroisesti vahvistaa toisiaan?
 - milloin voivat heikentää toisiaan? Keck & Sakdapolrak (2013)
- ristiriidat ja jännitteet ovat myös uuden, laajenevan oppimisen katalysoijia
- → yhteiskehittely (Engeström 1987)



"Ajan henki", missä mennään?

Mm. markkinatalousajattelun ja uusliberalismin tuomat ongelmat yksilön ja kansalaisen itseisarvon kannalta – välineellistyminen, maailmankuvan ja ihmiskäsityksen pelkistyminen ja sosiaalinen kansalaisuuden antiteesit (Ks. Kokkonen 2016)

- Kenen asiantuntemus ja argumentit painavat?
- Talous- ja oikeustieteilijöiden välineitä koskeva ymmärrys kovaa valuuttaa
- Ihmistieteellinen ymmärrys siitä, missä olemme mukana ja mitä kehityksestä voi mahdollisesti kehkeytyä?
- maailmankuva ja ihmiskäsitys toimintakyvylle elintärkeitä
- huomattava, että eivät ole pelkästään pään sisäistä vaan kehittyvät suhteessa vallitsevaan historialliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen käytänteeseen



Kansalaisuus ja modernisaatio

- Maailma ympärillä monimutkaistuu, moniulotteistuu ja ongelmallistuu, jolloin näiden vuorovaikutuksella on selkeitä vaikutuksia kansalaisuuden ymmärtämiselle.
 - Järjestäytyneen demokraattisen **hyvinvointivaltion** perustavimpana tehtävänä on nähty turvallisuuden, terveyden ja laajasti katsottuna hyvinvoinnin turvaaminen kansalaisille.
 - modernia kansalaisuutta perustavat **kolme oikeutuksen aluetta** työ, sota ja lisääntyminen ovat turbulenssissa.
 - Samalla myös kansallisvaltion organisoituminen problematisoituu.
- Määrittävät myös sukupuolten välisiä suhteita.
(Saastamoinen & Kuusela 2006)



Mureneminen vai uudelleen muotoutuminen?

- Kansalaisuus ja kansallisvaltio rapautuvat juuri sen takia, että pidetään kiinni poliittisesta, oikeudellisesta ja sosiaalisesta ulottuvuudesta kansalaisuuden määrittelyssä
- Mikä meitä yhdistää? Kansalaisuus on ja tulee jatkossakin olemaan yhteisöllisen - inklusion ja eksklusion keskeinen prosessi
- Yksilöllistymiskehitykselle vastakkaiset yhteisöllisyyttä korostavat muodot
- Globaali kaupungistumistrendi – yksi vaihe maailmanhistoriassa vai lopullista?



Ei vain ”paljastavaa” työnjaon ja modernisaation tuottamaa anomiaa ja vieraantuneisuutta, vaan myös tiedostavaa yhteisyyttä ja osallisuutta

- **Tietoisuus työnjaosta ja sen välttämättömyydestä** sitoo ihmisiä yhteen moderneissa yhteiskunnissa. (Buechler 2009; Saastamoinen 2011),
- Orgaaninen solidaarisuus on sekä yhteiskuntaa koossa pitävä **liima** että *toiminnallista eheyttä* (functional integrity) elossa pitävä ja uudistava katalyyttinen voiteluaine. (Saastamoinen 2011; Thompson 1997)
- Relationalinen intressien priorisointi, jossa ”oma etu” ja sosiaaliset velvollisuudet **dialogisessa suhteessa** mahdollistavat niin yksilöllisyyden kuin yhteisen hyvän toteutumisen. (Miettinen 2017)
- **Sosiaalisen ja poliittisen vapauden** uudelleen ymmärtäminen; yksilön osallistuminen yhteiskunnan instituutioihin ja sen yhteisen hyvän toteuttamiseen:
 - Objektiivinen esim. perustuslain oikeudet ja oikeusvaltion periaatteet
 - Subjektiivinen, yksilö hyväksyy (järjellään) periaatteet ja sitoutuu niiden **noudattamisen, edistämiseen ja korjaamiseen**.
 - Sivistynyt ja kriittinen kansalainen ja ”kykenöittävät” instituutiot (Miettinen 2017)



Kansalaisuuden potentiaali

- EU-tasolla on kiinnitetty huomiota **kansalaiskasvatukseen** ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin kohdata globaalin tietoyhteiskunnan haasteet
- Sosiaalisesti ja kulttuurisesti monimuotoisen Euroopan sosiaalisen koheesion vahvistamisessa tulee sen kansalaisilla olla välttämättömät valmiudet tulevaisuuden elämässä



Kansalaistaidoista ja kansalaiskompetensseihin

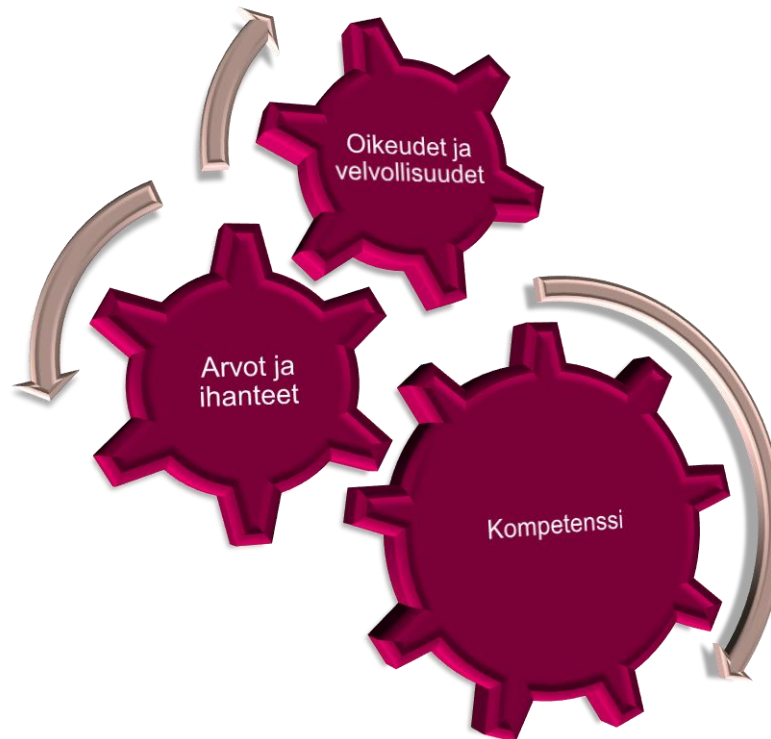
- Tiedot, taidot ja asenne = kompetenssi
- Kansalaiskasvatuksen tulisi laajentaa ja vahvistaa:
 - a) **tietämystä** ja **taitoja** koskien sosiaalisia, älyllisiä ja teknisiä aihealueita
 - b) **asennetta**, joka kunnioittaa kulttuurista ja poliittista moninaisuutta, rationaalista argumentointia ja yhteisön asioihin kiinnostuneisuutta
 - c) **arvoja**; demokratia, oikeusvaltioperiaate
 - d) **osallistumista** kansalaisuuteen

Framework for the Key Citizenship Competences, 2015





Kansalaisuus toimijuutena





Glokaali näkökulma kasvamiseen ja oppimiseen

- Kytkös globaalikasvatukseen ja kansalaisuuteen
- Kolme käsitteellistä ulottuvuutta:
- **kognitiivinen** (tiedon hankkiminen, ymmärtäminen ja kriittinen ajattelu) globaaleista, kansallisista ja paikallisista asioista, jotka ovat toisiinsa kytkeytyneitä ja keskinäisriippuvaisia
- **sosio-emotionaalinen** yhteenkuuluvuus ihmiskuntaan sekä arvojen ja vastuiden jakaminen solidaarisuuteen ja kunnioitukseen perustuen
- **käytännöllinen** eli vastuullinen ja tehokas toiminta paikallisella, kansallisella ja globaalilla tasolla rauhaisamman ja kestävämmän maailman eteen.



Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako ja osallisuus kokonaisturvallisuudessa

- maanpuolustustietoisuus ja maanpuolustusosallisuus (Tallberg 2017)
- Tietoisuus, ymmärrys ja osallisuus edellyttävät systeemistä ajattelua
- Erillisyydestä yhteyksien tunnistamiseen ja kokonaisuuksien hahmottamiseen (Salonen et. al. 2017)
- Yhteiskehittäminen, osallistaminen ja toiminnallistaminen kansalaistasolle asti (Keskinen et. al. 2017; ks. erityisesti Raisio et. al. 2017)



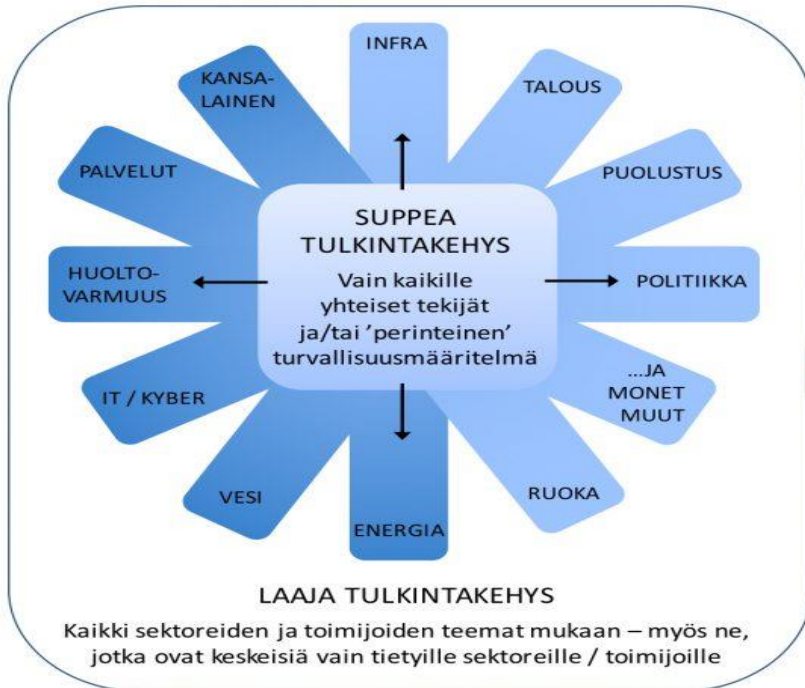
Kokonaisturvallisuuden systeeminen hahmottaminen ja jäsentäminen jaettuina toiminnan kohteina

- Toiminnan kohde (object of activity) perustavassa merkityksessä **inhimillisen toiminnan järjestelmissä**
- → dualistisia eli osaltaan annettua sekä osaltaan projisoitua ja ennakoitua luonteeltaan
- Kaikille toiminnan kohteille ominaista prosessuaalinen, ajallinen ja historiallinen luonne
- Kohteet ovat sekä todellisia ja materiaalisia että kuviteltuja, hypoteettisia ja käsitteellisiä konventioita. (Seppänen 2017; Engeström 1990) kollektiivinen ja subjektiivinen merkitys
- Yleisellä tasolla elintärkeitä toimintoja voinee pitää jaettuina toiminnan kohteina
- Toimintajärjestelmä suuntautuu toiminnan kohteeseen **järjestelmällisenä ja yhteisöllisenä toimintana**
- välineet, säännöt ja työnjako
- Vuorovaikutus ja verkottuneisuus muiden toimintajärjestelmien kanssa
- Jaetun toiminnan kohteen dialektinen luonne, joka muovaa yhteisesti määritellyn kohteen kautta sekä toimijan omaa toimintaa että toimijoiden välistä yhteistyötä. (Keskinen et. al. 2017)



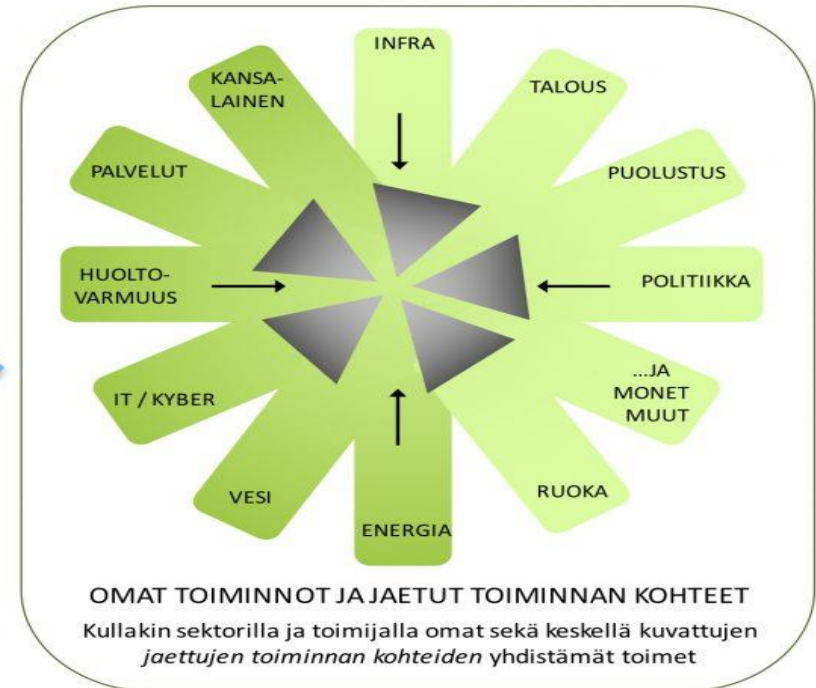


Elintärkeät toiminnot jaettuna toiminnan kohteina?



KOKONAISTURVALLISUUDEN KÄSITTEELLISTÄMISEN KAKSI TULKINTAKEHYSTÄ:

kehityssuunta suppeasta laajaan eli
eri sektoreita ja niiden eri toimijoita
huomioivaan tulkintakehykseen



KOKONAISTURVALLISUUDEN TOIMINNALLISTAMISEN KAKSI ULOTTUVUUTTA:

kehityssuunta erillisistä kohti yhteistä eli
kohti jaettuja toiminnan kohteita ja niiden
mahdollistamaa monitoimijaista yhteistyötä



Teoria ja praxis – maailma vastustaa!

- Visioiden utooppisuus ja todellisuuden monimielisyys ja "nuhruisuus" = odotushorisontin ja kokemustilan välinen jännite (Kokkonen 2016)
- Inhimillinen käytäntö on värittyä ja monitulkintainen, muuttuva kokonaisuus
- "alkuperäisten" kulttuuristen ja identiteettiä koskevien käsitysten rakentava kyseenalalaistaminen
- Kulttuuristen kontekstien ja moninaisuuden huomioiminen
- Suomi kytkeytynyt ympäröivään maailmaan: teknologian ihmisten, tavaroiden, palveluiden liikkuvuus ja vaikutus elämissämaailmaamme
- Oma vaikutuksemme?



Ajatuksia kansalaisesta kokonaisturvallisuusajattelussa

- Turvaamisen kohteesta enemmän "strategiseksi toimijaksi".
- Kriittinen aktiivinen kansalainen, joka kehittää niin itseään ja toimintakykyään kuin "kykenöittäviä instituutioita", joiden toimintaan hän osallistuu. Ei siis pelkkää muutosta muutoksen vuoksi.
- Huolenpito yhteistä hyvää ylläpitävistä rakenteista – turvallisuus ei ole yksin selviytymistä vaan yhdessä toimimista, jolla tulee olla perustavat ihmisen itsessään tunnustavat arvot.
- kokonaisvaltaisempi turvallisuuskulttuurin sisäistäminen ja kehittäminen ei siis vain survivalististen taitojen kartuttamista ja alarmistisen yhteiskunnan rakentamista – uhkiin varautuminen ei ole pääasia vaan inhimillisen kasvun ja kehityksen tukeminen kohti hyvää elämää
- Voiko tulevaisuudessa olla passiivinen?
- Samalla, kun määrittelemme ihannetta aktiivisesta kansalaisesta, joka on tervetullut yhteiskuntaan, niin samalla tuotamme ajattelullisia ja toiminnallisia ulossulkevia rakenteita epätoivotuiksi katsomillemme henkilöille.
- Miten tunnistamme ja tunnustamme moninaisuuden?



Maanpuolustuskorkeakoulu

Kiitos!



Puolustusvoimat

Försvarsmakten • The Finnish Defence Forces



Lähteet

- Engeström, Y. (1987) *Learning by expanding: an activity – theoretical approach to developmental research*. Helsinki: Orienta-Konsultit.
- Engeström Y. (1990) *Learning, working and imagining. Twelve studies in activity theory*. Jyväskylä: Orienta-Konsultit Oy, 1990.
- Framework for the Key Citizenship Competences, 2015
- Jalava, J., Raisio, H., Norri-Sederholm, T., Lahtinen, H., Puustinen, A. (2017). Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017
- Keck & Sakdapolrak (2013). What Is Social Resilience? Lessons Learned and Ways Forward. *Erkunde*, 67.
- Keskinen, M., Kantola, A., Mäkinen, J., & Salonen, A. (2017). Miten yhteiskehittää kokonaisturvallisuutta? Tieteidenvälisiä näkemyksiä Winland-hankkeesta. *Tiede Ja Ase*, 75.
- Kokkonen, T. (2016). Sosiaalinen kansalaisuus kehittyvässä yhteiskunnassa. T. H. Marshallin sosiaalisia oikeuksia korostava kansalaisuuskäsitys hyvinvointivaltiota koskevan keskustelun innoittajana. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
- Miettinen, R. (2017). Aikuiskasvatus, sivistys ja työn tulevaisuus. *Aikuiskasvatus* 2/2017.
- Mäkinen, J. (2016). Näkökulmia sotilastoiminnan perusteiden kirkastamiseen. *Tiede Ja Ase*, 74.
- Raisio, H., Puustinen, A., Hyytiäinen, M., Wiikinkoski, T. (2017). *Kansan pulssilla. Tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat*. Vaasan yliopiston tutkimusraportteja 1.
- Ratkaisujen Suomi: Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
- Saastamoinen, M. (2011). Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot. 61–91. Teoksessa Kangaspunta, S. toim. (2011). Yksilöllinen yhteisöllisyys: Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen.
- Salonen, A.O., Pirinen, R., Anttonen, J., Kantola, A. & Mäkinen, J. (2017). Erillisyydestä yhteyksien tunnistamiseen. Puheenvuoroja. *Kasvatus*, 5/2017.
- Seppänen, L. (2017) Learning challenges and sustainable development: A methodological perspective.
- Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus (2013).
- Tallberg, T. (2017). Yhteiskunnallinen turvallisuustyönjako: miten tutkia maanpuolustusta toimintana ja sosiaalisina suhteina?
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2010

